

RAPORTTEJA 77

KOTISEUTUA PAIKANTAMAAN

Päämääränä kulttuurisesti kestävä Nurmonjokilaakson kotiseutusunnitelma

IDEARAPORTTI

TIMO SUUTARI, SULEVI RIUKULEHTO, KATJA RINNE-KOSKI JA SANNA OJALAMMI

KOTISEUTUA PAIKANTAMAAN

Päämääränä kulttuurisesti kestävän Nurmonjokilaakson kotiseutusunnitelma

IDEARAPORTTI

TIMO SUUTARI, SULEVI RIUKULEHTO, KATJA RINNE-KOSKI JA SANNA OJALAMMI

Julkaisija	Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti www.helsinki.fi/ruralia	Lönnrotinkatu 7 50100 MIKKELI	Kampusranta 9 C 60320 SEINÄJOKI
Sarja	Raportteja 77		
Kannen kuva	Yksityiskohta Nurmon kirkon katosta. Matti Mäki.		
ISBN	978-952-10-6496-8 (pdf)		
ISSN	1796-0630 (pdf)		

Sisällys

1. IDEARAPORTIN TAUSTA JA RAKENNE	5
2. NURMONJOKILAAKSON AJALLISET JA MIELIKUVALLISET KERROSTUMAT	6
2.1 Nurmonjoki alueen valtasuonena	6
2.2 Nurmonjokilaakson alueeseen liitettävät mielikuvat	6
2.3 Nurmonjokilaakso asuin- ja elinympäristönä.....	7
2.4 Nurmonjokilaakso nurmolaisen identiteetin osatekijänä.....	7
3. NURMONJOKILAAKSO KOTISEUTUNA	8
3.1 Kokemuksellinen kotiseutu	8
3.2 Kotiseutus suunnitelman tarkoitus	9
4 KOTISEUDUN MERKITYKSELLISTEN PAIKKOJEN TUNNISTAMINEN	9
5 KOKOAVIA AJATUKSIA JA EHDOTUKSIA JATKOTOIMENPITEIKSI	10
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	11
LIITE 1. VIRIKKEET	12

1. IDEARAPORTIN TAUSTA JA RAKENNE

Nurmon halki virtaava joki ja sen rannoille levittyvät perinnettaiset, nauhamainen kyläasutus Ylijoelta Kouran ja Veneskosken kautta Keski-Nurmoon ja Alapähän ovat tärkeä alue nurmolaisuuden rakentumisessa. Seinäjoen kaupungin suunnittelu- ja kaavoitustyössä tästä joenvarsi-alueesta on alettu käyttää nimeä *Nurmonjokilaakso*. Kun aluetta tarkastellaan kasvavan kaupungin osana, on tärkeää, että alueen kulttuuriarvoja ja sen asukkaiden identiteettiä kohdellaan kunnioittavasti. Tähän tarkoitukseen Seinäjoen kaupunki tilasi Helsingin yliopiston Ruralia-instituutilta idearaportin, joka sisältää (1) kuvauksen perinteitä kunnioittavan ja kulttuurisesti kestävä kotiseutusunnittelun soveltamisessa huomionarvoisista teki-joistä Nurmonjokilaakson alueella, ja (2) toimenpide-esityksen siitä, miten kotiseutusunnittelu Nurmonjokilaakson alueella voidaan toteuttaa.

Idearaportin pohjaksi Ruralia-instituutti järjesti 14.12.2011 ajatuspaja-tyyppisen keskustelu- ja ideointitilaisuuden, johon kutsuttiin Nurmon asukaslautakunta sekä Seinäjoen kaupungin edustus. Tämä raportti on yhteenveto ideointitilaisuudessa esiinnousseista näkökulmista. Samalla tilaisuus ja tämä raportti toimivat raamituksena ja lähtölaukauksena myöhemmälle kotiseutusunnitelmalle, joka toivottavasti voidaan toteuttaa alueen eri asukasryhmien kanssa vuoden 2012 aikana.

Keskustelu- ja ideointitilaisuuteen osallistui kuusi henkilöä. Paikalla oli Nurmon asukaslautakunnan varsinaisia jäseniä ja varajäseniä sekä Seinäjoen kaupungin kehittämisjohtaja¹. Tilaisuus järjestettiin Seinäjoen kaupungin tiloissa. Järjestelystä ja johtamisesta vastasivat Ruralia-instituutin tutkijat.

Keskustelua synnytettiin niin sanotun virikehaastattelumenetelmän avulla.² Menetelmän ideana on esittää sekä kuvallisia että sanallisia herätteitä, joiden pohjalta keskustelua käydään. Virikkeiden aiheet liittyivät muun muassa siihen, mitä Nurmonjokilaakso sanana keskustelijoissa herättää, millaisena asumisen ja erilaisten toimintojen alueena Nurmonjokilaakso tulevaisuudessa heille näyttäytyy, mitä alueen kotiseutusunnitelman tulisi pitää sisällään ja millaisia merkityksellisiä paikkoja alueella heidän mielestään on. Paikalla olleiden henkilöiden keskustelua ei pyritty ohjailemaan muuten kuin virikkeiden avulla. Näin varmistettiin, että osallistujat eivät

toistaneet tutkijoiden ennakkokäsityksiä, vaan keskustelivat asioista aidosti keskenään. Mielipiteitä ei esitetty pelkästään yliopiston tutkijoille. Tähän idearaporttiin on koottu ryhmässä käytyä keskustelua. Lopuksi, luvussa 5, esitetään ehdotukset jatkotoimiksi.

Keskustelu- ja ideointitilaisuuden ensimmäisinä virikkeinä ja Nurmonjokilaakson kotiseutusunnitelman merkitystä avaavina alustuksina olivat kehittämisjohtaja Erkki Välimäen sekä tutkimusjohtaja Sulevi Riukulehdon lyhyet avauspuheen-vuorot. Erkki Välimäki tiivistä Nurmonjokilaakson vision Seinäjoen kaupungin näkökulmasta siten, että alueesta halutaan luoda yksi Suomen vetovoimaisimmista maaseutualueista. Hän painotti, että kotiseutusunnitelmalla halutaan kaupungin näkökulmasta erityisesti katsoa tulevaisuuteen ja tukea alueen laadukasta kehitystä ja kaupungin kasvun hallintaa.

Sulevi Riukulehdon viesti oli, että kotiseudun asiantuntijoita ovat aina ne ihmiset, jotka tuntevat alueen kotiseudukseen. Tässä tapauksessa asiantuntijoita ovat Nurmonjokilaakson asukkaat. Riukulehto myös painotti, että ideointitilaisuuden perusteella on tarkoitus tuottaa aineistoja ensimmäiseen ideapaperiin, mikä puolestaan tukee varsinaisen kotiseutusunnitelmatyön käynnistymistä.

¹ Tilaisuudessa olivat läsnä Nurmon asukaslautakunnan varsinaiset jäsenet Tuulikki Martikkala, Maire Mäki-Valkama, Terhi Perälä sekä varajäsenet Jaakko Ristimäki ja Hannu Hippi. Seinäjoen kaupungin edustajana tilaisuudessa oli kehittämisjohtaja Erkki Välimäki. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutista paikalla olivat tutkijat Sanna Ojalampi, Katja Rinne-Koski, Sulevi Riukulehto ja Timo Suutari, joka toimi tilaisuuden juontajana. Keskustelu nauhoitettiin. Annetut virikkeet on lueteltu tämän raportin lopussa.

² Virikehaastattelumenetelmästä: Vesala & Rantanen 2007, 33.

2. NURMONJOKILAAKSON AJALLISET JA MIELIKUVALLISET KERROSTUMAT

2.1 NURMONJOKI ALUEEN VALTASUONENA³

Vanha Ylinurmon maakirjakylä, eli myöhempi Nurmo, sai asutuksensa Ylistarosta, Ilmajoelta, Lapualta, Satakunnasta ja Savosta. Vaikka Lapuan vaikutus asutukseen oli vähäinen, nurmolainen puheenparsi on hyvin läheistä sukua lapualaisen murteelle. Nurmo suuntautui Lapualle maantieteellisiin, hallinnollisiin ja kirkollisiin sitein.

Kaikki Ylinurmon kylät sijaitsivat jokirannassa suhteellisen pitkin välimatkoin. Länsirannalla olivat noin 14 km asutusnauhassa yläjuoksulta alkaen Kalistaja, Penttilä, kaksi Loukoa, Jaskari, Martikkala, Ojala ja Nyrhinen, itärannalla 16 km matkalla Huumo, Ryssy, Sonni (myöh. Soini), Luukko, Teppo, Latikka, Hemminki, kaksi Koskelaa ja Muilu. Hippi syntyi 1600-luvun alussa viimeisenä ensimmäisen asutuskauten talona. Kaikilla kantataloilla oli joenrantapalsta. Taloluku kasvoi hitaasti. Monien nälkävuosien, suuren Pohjan sodan ja ison vihan jälkeen vuonna 1768 taloja oli 28 ja asukkaita puolitoistasataa.

Nurmon jokivarren kantatalot ovat yksittäisten viljelijöiden perustamia. Siksi ne sijaitsivat parin kilometrin välein joen molemmilla rannoilla. Kun naapurit olivat kaukana, kukin uudistilallinen saattoi raivata vapaasti lähialueitaan. Viimeistään 1700-luvun puoliväliin mennessä Nurmonjoen rannat oli raivattu Nyrhisestä Knuuttilaan joen länsipuolella ja Muilusta Huumoon itäpuolella. Lähes kaksi vuosisataa viljelykset pysyivät nauhamaisena vyöhykkeenä joen tuntumassa.

Asutuksen kasvaessa Ylinurmo jaettiin kahteen nautintaluueeseen: jakolinjana oli joki. Asumaton eteläosa Viitalankoskesta ylöspäin määriteltiin yhteismaaksi, jota käytettiin esimerkiksi kala- ja riistamaina sekä tervasmetsinä. Pitäjän yläosa onkin täynnä hauta-alkuisia paikannimiä.

Isojako aloitti nopean uudistilojen perustamisvaiheen 1700-luvun puolivälin jälkeen. Talojen halkominen sallittiin 1747. Alkuperäisistä kantataloista tuli ensin paritaloja ja vuosisadan kuluessa kokonaisia kyliä. Vuonna 1860 Nurmon alueella oli 101 taloa, 163 torppaa ja 32 mäkitupaa. Väkiluku kiiptäsi yli kahden ja puolen tuhannen. Viitalankylän, Kouran ja Ylijoen kylät syntyivät tässä vaiheessa torppariasutuksen pohjalta. Teollista ilmettä tuli 1900-luvun alussa (höyrysaha 1903,

puunjalostus- ja naulatehdas n. 1910, terva- ja sysitehdas 1918, potkukelkkatehdas 1928).

Viljelysmaita levitettiin 1800-luvun alkupuoliskolla voimallisesti kydöttämällä soita. Se synnytti vuosisadan loppuun mennessä eteläpohjalaisen maiseman tunnetuimman tyyppi-piirteen: peltolakeuden. Nurmonjoen varrella se on leveimmillään Alapäässä (n. 3 km) ja kapenee, kunnes päättyy Keski-Nurmoon.

Suonkuivatuksen lisäksi Nurmonjoen vesijärjestelmää muuttivat 1770-luvulta alkaneet järvienlasketukset. Kivijärven, Louesjärven, Lamminjärven ja Martikkalanjärven kuivatukset aloittivat voimaperäisen vesirakentamisen perinteen. Kydönpolton aiheuttaman kulumisen vuoksi ojia jouduttiin syventämään. Nurmonjoki perattiin 1880-luvulla. Vesirakentaminen huipentui sotienjälkeisen ajan tulvansuojeluohjelmaan: vesien kanavointi Nurmonjoesta Hirvijärven ja Varpulan tekojärviin nielaisi valtaosan joen vesistä. Tällä on ollut raju vaikutus alueen joki- ja järviluontoon sekä maisemiin. Veden virtaumat, järvien paikat ja koot ovat muuttuneet.

2.2 NURMONJOKILAAKSON ALUEESEEN LIITETTÄVÄT MIELIKUVAT

Nurmon asukaslautakunnan edustajat pitivät Nurmonjokilaakson nimeä erinomaisen kuvaavana ja suorastaan loistavana. Osasyynä Nurmonjokilaakson luontevuuteen asukaslautakunnan näkökulmasta on se, että he itse ovat olleet lanseeraamassa nimeä käyttöön. Asukaslautakunnan mukaan nimen synnyttämisessä on oltu kiinteästi yhteydessä myös alueen asukkaisiin. Tosin tuotiin myös esiin, että täysin varauksetonta hyväksyntää nimi ei ole saanut.

Kokonaisuudessaan Nurmonjokilaakso on kokoava ja aluetta yhdistävä nimi. Se luo positiivisia ja dynaamisia mielikuvia. Nurmonjokilaakso herätti keskustelijoissa myönteisiä maisemaan liittyviä miellelyhtymiä. Aluetta pidetään miellyttävän laaksomaisena mutta silti maastoltaan vaihtelevana. Sana ”jokilaakso” vie ajatukset jopa Keski- ja Etelä-Euroopan vehreisiin laaksoihin ja kumpuileviin maisemiin. Erityisesti maiseman muutos vuodenaikojen mukaan tuotiin esille. Alueeseen liitettäviin mielikuviin kuuluvat myös nauhamainen kyläasutus ja hyvät liikenne yhteydet: jokimaisemaan kuuluu oleellise-

³ Kuvaus perustuu Nurmon historian kahteen ensimmäiseen osaan: Armas Luukko: *Nurmon historia I*. Vaasa 1983; Aarre Lantinen: *Nurmon historia II*. Vaasa 1994.

na osana jokivartta pitkin polveilevat tiet. Nurmonjokilaakson aluetta luonnehtivat lisäksi alajuoksun tunnetut nurmolaiset kantatalot ja -suvut.

Keskusteluissa nousi esiin, että puhe Nurmonjokilaaksosta yhdistää Nurmon kyliä. Alueen halki virtaava joki toimii eräänlaisena valtasuonena. Tulvarakentamisen ja veden säännöstelyn aloittamisen jälkeen jokivarren ylä- ja alaosat ovat kuitenkin eläneet varsin itsenäisesti. Nurmonjokilaakson käsite uudistaa alueen historiallista yhtenäisyyttä symbolisella tasolla sekä palauttaa jokiyhteyteen muinoin – ainakin mielikuvatasolla – liittyneen yhteisöllisyyden.

2.3 NURMONJOKILAAKSO ASUIN- JA ELINYMPÄRISTÖNÄ

Nurmonjokilaakson aluetta asuinalueena ja elinympäristönä luonnehti tietyssä mielessä kaksijakoisuus. Alueen pohjoisosa on avaraa ja peltomaista maisemaa, kun taas joen yläjuoksu on metsäisempää.

Koko aluetta koskevana merkittävänä etuna manittiin tonttikoko. Tontit ovat avaria ja soveltuvat hyvin lapsiperheille. Väljästä ja maaseutumaisesta asutuksesta ei haluttaisi jatkosakaan tinkiä, vaikka tiiviimpikin yhdyskuntarakenne nähtiin paikoitellen mahdollisena.

Erityisen houkuttelevana asuinpaikkana pidettiin Hipin altaan lähistöä. Käsitukset Kouran alueesta jakautuivat: ongelmana houkuttelevuuden ja asuinviihtyvyyden kannalta pidettiin aluetta halkovaa valtatie 18:a, joka on raskaasti liikennöity. Sen sijaan joen toisella puolella Kouran ja Viitalankylän alueella jokivartta myötäilevä Viitalantie on rauhallinen ja miellyttävä.

Asuin- ja elinympäristöön on vaikuttanut jokiluonnon muuttuminen. Jokisysteemiin rakennetut tekoaltaat ja tulvasuojelu ovat muuttaneet joen käyttömahdollisuuksia. Käytännön esimerkkinä on, että joki ei enää jäädy, mikä vaikeuttaa talvista virkistyskäyttöä ja yhteisöllisyyttä. Sula vesi erottaa vastakkaisten jokirantojen asukkaat toisistaan: vesi ei enää yhdistä vaan erottaa.

Uusien asuinalueiden leviämiseen suhtauduttiin epäilevästi: nykyiset asukkaat arvostavat jokivarren rauhaa ja maaseutumaisuutta. Myös jokimaiseman säilymistä pidetään arvossa. Maaseutumaisuus monine maisematyyppineen pitäisi säilyttää edelleen. Eri kylissä käsitukset kuitenkin poikkeavat toisistaan. Vaikka Hipin aluetta pidettiin jokimaiseman ja houkuttelevuuden kannalta erinomaisena, sinne ei toivottu tiivistä omakotirakentamista. Sen sijaan Kouran ja Veneskosken alueella uusiin asukkaisiin ja tiiviimpään rakentamiseen suhtauduttiin myönteisesti. Kylässä on perinteisestikin ollut muuta Nurmoa epäyhtenäisempi väestöpohja. Esimerkkinä tuotiin esiin, että alueella voisi olla myös rivitaloasumista.

Ryhmässä keskusteltiin muun muassa Kouran alueen osayleiskaavasta. Tiivistyvän omakotirakentamisen nähtiin soveltuvan luontevasti alueen nykyiseen yhdyskuntarakenteeseen ja historialliseen ruutukaava-asutukseen. Tässä yhtey-

dessä tuotiin esiin myös tieyhteyksien parantaminen (Ämmälänkylä ja Kouran välinen tieyhteys). Tämä tarjoaisi luontevan yhteyden myös Seinäjoen eteläosien suuntaan.

2.4 NURMONJOKILAAKSO NURMOLAISEN IDENTITEETIN OSATEKIJÄNÄ

Nurmolaisuuteen perinteisesti liitettäviä asioita ovat urheilu (Nurmon Jymy, pesäpallo, paini), hengelliset liikkeet (körttiläisyys), maatalous sekä yrittäjyys (ESLA). Usein merkitykset liittyvät myös alueen merkkihenkilöihin.

Asukaslautakunta kuitenkin nosti nurmolaisuudesta esiin uudemman identiteettikerrostuman. Nurmoa on luonnehtinut viime vuosikymmenet voimakas tulomuutto ja syntyneet uudet asuinalueet, erityisesti Hyllykallio. Tästä on seurannut se, että Nurmon alueelle on muuttanut paljon uusia ihmisiä. Aluetta luonnehdittiinkin eri puolilta tulleiden ihmisten ”sulatusuuniksi”. Mielenkiintoisena huomiona nostettiin esiin alueen suvaitsevaisuus. Asukaslautakunnan mielestä Nurmon alueelle on helpompi sulautua ja sopeutua kuin joillekin muille alueille Etelä-Pohjanmaalla. Nurmonjokilaakso nähtiin eräänlaisena ”puolitien” alueena niille ihmisille, jotka muuttavat Seinäjoelle maakunnan laidoilta eivätkä halua asua tiiviissä kaupunkiympäristössä.

3. NURMONJOKILAAKSO KOTISEUTUNA

3.1 KOKEMUKSELLINEN KOTISEUTU

Kotiseutuajattelun pohjaksi Sulevi Riukulehto esitteli kotiseudun käsitettä ja kotiseututeorian perustan.⁴ Kotiseututeorian ytimenä on ajatus, että kaikilla on kotiseutu ja että tämä kotiseutu on elämänhistorian varrella muodostuva ja kerrostuva kokonaisuus. Kotiseudun kokemuksella on yhteys paikkoihin, joissa ihminen elämänsä varrella asuu tai jotka muuten ovat merkityksellisiä. Tätä Riukulehto kuvasi keitaisen kotiseudun käsitteellä. Esityksen yhteydessä näytetyn virikkeen taustalla oli ajatus kotiseudun näkemisestä kahtalaisena: Toisaalta ko-

tiseutu voidaan ymmärtää lapsuuden idyllisenä kotiseutuna, paikkana johon voidaan kaivata, mutta jota ei ehkä enää sellaisenaan ole. Toisaalta kotiseutu on ihmisen koko elämänhistorian aikana muuttuva kokonaisuus, johon kerrostuu eri paikkoihin liitettyjä muistikuvia.

Molemmat kotiseutukuvat saivat kannatusta ryhmän keskusteluissa. Kuva ”lapsuuden kotiseudusta” jokimaisemineen herätti vahvoja muistikuvia ajasta, jolloin Nurmonjoen varsi oli lapsille läheinen ja tärkeä paikka. Samalla myös tunnistettiin jo tapahtunut muutos: nykyajan lapsille joki ei olekaan ensisijainen tai ylivertainen kotiseudun tunnus tai tyypipiirre, koska aluetta ei voi käyttää samalla tavalla ulkoiluun tai esimerkiksi lintujen tarkkailuun. Talvella sula joki erottaa jokivarsien asutusta. Monin paikoin joenvarret ovat pusikoituneet. Suhde joken jää etäisemmäksi.

⁴ Sulevi Riukulehto: Kotiseudun merkitys alueidentiteetin muodostumisessa. Teoksessa: *Kylän raitilta virtuaaliyhteisöön. Puheenvuoroja yhteisöllisyyskeskusteluun*. Laura-Kristiina Moilanen ja Jari Eilola (toim.). SKS 2012.

Mitä kuuluu kotiseudun kokonaisuuteen?

Kokemukselliseen kotiseutuun kuuluvat vahvasti myös koulut. Esimerkkinä nostettiin esiin Alapään koulu, joka on lakkautettu, mutta jota pidettiin yhteisöllisyyden kannalta tärkeänä. Koettiin, että osa yhteisöllisyydestä menetettiin koulun lakkautamisen vuoksi, eikä uusi koulu vielä ole onnistunut luomaan uutta yhteisöllisyyttä.

Keskustelijat tunnistivat myös keitaisen kotiseutukuvan omasta arkitodellisuudestaan. Kokemus oli vahva varsinkin niillä keskustelijoilla, jotka olivat muuttaneet alueelle muualta tai joilla oli vapaa-ajan asunto toisella paikkakunnalla. Vaikka he eivät koe kiinnittyvänsä erityisesti johonkin tiettyyn kylään, heillä on kuitenkin useita paikkoja, joita he pitävät osana kotiseutuaan. Kotiseuduksi koettuja paikkoja yhdistävät matkatkin koettiin osaksi keitaista kotiseutua. Esimerkiksi tienvarsimaiset ja kulkureittien varrella näkyvät maamerkit hyväksyttiin oman kotiseudun kokonaisuuteen.

Lisäksi keskusteltiin siitä, voidaanko ihmisiä ”kiinnittää” alueisiin ja voidaanko heidän kotiseututunnettaan tietoisesti vahvistaa. Monia asuinalueita kuvattiin eräänlaisina kulkemisen paikkoina, joista ihmiset lähtevät töihin ja harrastuksiin (vrt. nukkumalähiö). Tässä nähtiin yhteys erityisesti asuinalueiden kehitykseen: uusia alueita asuttavat nuoret lapsiperheet, joiden elämän täyttävät työ, koulunkäynti ja harrastukset. Muuhun yhteiskunnalliseen tai yhteisölliseen toimintaan omalla asuinalueella jää vähemmän aikaa. Keskustelijat jakoivat yleisesti vastenmielisyyden vilkkaasti liikennöityjä teitä kohtaan. Kotiseutu ei saa olla pelkkä ”läpikulkupaikka”.

4 KOTISEUDUN MERKITYKSELLISTEN PAIKKOJEN TUNNISTAMINEN

Ryhmälle annettiin viimeisenä viriketehtävänä ohjeistus pohtia a) kotiseudun *merkityksellisiä luontokohteita* kuten luontoelämysten paikkoja, b) merkitykselliseksi koettuja *rakennetun ympäristön* kohteita sekä c) merkityksellisiä *toiminnallisen ympäristön* kohteita kuten järjestö-, yritys- ja harrastustoiminnan paikkoja. Kutakin teemaa varten oli varattu karttapohja, johon osallistujia pyydettiin merkitsemään paikat ja kirjoittamaan niistä lyhyt luonnehdinta muistilapulle.

Karttatehtävässä ja keskusteluissa merkityksellisinä luontokohteina esiin nostettiin Kouran Kivijärvi, Pentinvuori, Hirvijärven tekoallasalue, Ruuhikoski (itse koski), Isovuori, Kiikun louhos, Paukanevan pitkospuut, Martikkalan suojeltu mänty sekä Tanelinlammen alue.

Rakennetun ympäristön kohteista mainintoja saivat Alapään koulu, Nurmon museon alue, kirkonmäki, Haalin alue, Hipin alue (mm. naulatehdas) Koliinitalo, golfkentän alue, broilerihallit, Viitalan kylätalo, Kouran liikuntahalli, Lakkisussunmäki ja Kouran koulu.

3.2 KOTISEUTUSUUNNITELMAN TARKOITUS

Keskustelijoiden mielestä kotiseutusunnitelmalle on todellinen tarve. Seinäjoen kaupungin näkökulmasta tarve liittyy muun muassa laadukkaan ja profiloituneen asuin- ja toimintaympäristön luomiseen. Vaikka kaavoitusprosessin yhteydessä kartoitetaan arvokkaat maisema- ja luontokohteet ja vaikka Nurmonjokilaakson alue on osa muuta kaupungin strategista kehittämistä, kotiseutusunnitelmalla tavoitettavalle tiedolle on olemassa tarvetta sekä kaupunkiorganisaation että asukaslautakunnan näkökulmista.

Nurmonjokilaakson kotiseutusunnitelmaprosessia pidettiin lupaavana tapana osallistaa alueen asukkaita ja lisätä heidän äänensä kuuluvuutta. Näin kotiseutusunnitelma tukisi sekä kaavoitusprosessia että strategista kehittämistä tuottamalla aineistoja suunnittelijoille. Ennen kaikkea kotiseutusunnitelma nähtiin alueen asukkaiden omana välineenä. Tärkeää on, että kotiseutusunnitelma nostaisi esiin mahdollisuuksia kieltojen ja rajoitusten sijaan.

Tämän vuoksi kotiseutusunnitelman laatimiseen suositettiin laajaa osallistumista alueen yhdistyksistä ja kyläseuroista, luonnollisesti muun muassa Nurmo-Seurasta. Erityisesti tuotiin esiin, että koulut on saatava mukaan. Myös maa- ja kotalousnaiset mainittiin tärkeänä osallistujaryhmänä kotiseutusunnitelman laadinnassa.

Toiminnallisen ympäristön kohteista mainittiin Haalin alue, Tanelinrannan lampitalo, Keski-Nurmon koulu, Viitalan kylätalo, Kouran liikuntahalli, ulkoilureitit, Latikanmäki, viidentien risteys ja Kouran koulu. Vanhan ajan tanssipaidat sekä kyläjuhlien järjestämispaikat nostettiin myös erikseen esiin.

Ideana esitettiin, että linja-autopysäkit voisivat olla samalla tavalla paikallisesti tunnistettavia kuin esimerkiksi Jalasjärvellä. Alapään koulua toivottiin kylätaloksi ja juhlapaikaksi sekä rantaan uimapaikkaa. Lisäksi tuotiin esiin toive reitistöjen valaisemisesta.

Selkeästi toiminnallisten avainkohteiden nimeäminen osoittautui vaikeaksi, koska kotiseutukokemus on aina kokonaisuus, jossa luonnon ja rakennetun ympäristön kohteet ja niihin liittyvät elämykset, muistot ja tarinat kutoutuvat yhteen. Erottelua luonnon, rakennetun ympäristön ja toiminnallisen ympäristön välille on mahdotonta tehdä (esimerkkinä Tanelinlammen alue). Oleellista on se, että koulut, tietyt erottuvat asuinalueet, ja yhteiset kokoontumispaikat saivat mainintoja.

Nurmonjokilaakson maantieteellinen rajaaminenkaan ei ole yksiselitteistä: kaupungin kaavoitusprosessin, historiallisten kantakirjakylien tai vaikkapa joen valuma-alueen perustella

päädyttäisiin hyvin erimuotoisiin alueisiin. Kun kiinnostuksen kohteena on kokemuksellisesti määräytyvä kotiseutu, ehdotonta aluerajausta ei tarvitsekaan tehdä.

5 KOKOAVIA AJATUKSIA JA EHDOTUKSIA JATKOTOIMENPITEIKSI

Ryhmäkeskustelua analysoitaessa nousi esille Nurmonjokilaakson monipiirteisyys. Alueen osat ovat maisemallisesti, toiminnallisesti, poliittisesti ja yhdyskuntarakenteellisesti erilaisuneita (alajuoksun viljelysmaisemat, yläjuoksun metsät, Kouran rooli teollisena keskuksena, teollisuustyöväestön perinne, tiivis ruutukaava jne.).

Itse joen ja jokiluonnon merkitys toiminnallisena yhteytenä tai edes virkistys- ja harrastuskäytössä ei noussut keskusteluissa juuri esiin. Sen sijaan joen ja sen merkityksen muutumista painotettiin. Nykynuoret tuskin tunnistavat jokea, joka paikoitellen ei edes näy. Siitä huolimatta ajatus Nurmonjokilaaksossa asumisesta yhdistää eri asukasryhmiä. Kyse on enemmänkin symbolisesta yhteisyydestä, jossa nurmolaisuudelle haetaan (luonnon)maantieteestä yhdistävää tekijää.

Kotiseutu on kaikilla, mutta sen merkitys ei ole yhtenäinen ja yhtäläisesti jaettu. Eri sukupolvien ja erilaisen elämänhistorian kokeneiden kotiseutukokemuksissa asiat painottuvat eri tavoin. Siinä missä varttuneempien ja varsin paikallista elämää viettäneiden nurmolaisten kokemuspöyrissä kotiseudun ulottuvuudet ovat läheisiin paikkoihin ja esimerkiksi jokimaisemaan ja kiinnittyneitä, nuorille tai monissa eri paikoissa asuneille Nurmonjokilaakso muodostaa vain yhden kiinnepohdan kotiseutujen kokonaisuudessa.

Ajatuspajan keskusteluissa ja karttajarjoituksissa tuli selvästi esiin, että näinkin pienen osallistujajoukon kokemuksellisesti muodostuva kotiseutukuva on epäyhtenäinen. Nurmonjokilaakson asukkaiden kotiseutukuvissa on monia keskenään ristiriitaisia ulottuvuuksia. Virikekeskustelu nosti esiin muun muassa seuraavia eroja:

- joen yläjuoksu – alajuoksu (joen yläjuoksua luonnehtiva metsäalueet, metsätyöt ja teollinen perinne ja alajuoksua peltomaisemat ja maanviljelys)
- itä – länsi (kulttuuriset erot ja mielikuvat niistä joen itä- ja länsipuolella mm. uskonnolliset ja poliittiset liikkeet)
- maatalousvaltainen – teollinen säännöstelty joki (nykyinen) – vapaa joki (entinen)
- väljä – tiivis asumismuotosamalla paikalla aina eläneet – alueelle muuttaneet
- yhteisöllisyys – yksityisyys

Tämänkaltaiset dikotomiat ansaitsevat enemmän huomiota. Yhden virikekeskustelun ja karttajarjoituksen perusteella on mahdotonta arvioida, mitkä ulottuvuudet ovat tärkeimpiä, miten ne alueellisesti rajautuvat ja mitä tekijöitä jäi kokonaan huomiotta. Yksi asukaslautakunnalle suunnattu aivoriikki ei voi tyhjentävästi kuvata Nurmonjokilaakson asukkaiden ja viiteryhmien kotiseutukuvien koko kirjoa. Monet aluetta kotiseutunaan pitävät viiteryhmät jäivät vielä kokonaan kuulematta. Varmasti myös olennaisia vastakkainasetteluja jäi käsittelemättä.

Koska Nurmonjokilaakso on koko nurmolaisuuden kannalta keskeinen kotiseutualue, ja koska alue tulee otaksuttavasti olemaan uuden Seinäjoen osana jatkuvan kehittämisen kohteena, alueella kannattaa toteuttaa perusteellisempi kotiseutusunnitelmaprosessi. Se voidaan toteuttaa eri ammatti-, ikä- ja viiteryhmille suunniteltuina asukastilaisuuksina. Toteutuksen tulee olla myös maantieteellisesti edustava. Tilaisuuksissa voidaan käyttää samantyyppisiä virikemenetelmiä kuin nyt raportoidussa aivoriikissä käytettiin. Lisäksi kannattaa kokeilla ja kehittää myös uusia menetelmiä kotiseutukokemusten ja avainkohteiden tunnistamiseksi ja tulkittamiseksi (erilaiset karttamenetelmät, maastokäynnit ja kotiseutukävelyt, piirtämismenetelmät jne.) Jokainen tilaisuus lisää tietämystä alueen asukkaiden kotiseutukäsityksistä. Lopputuotoksena on raportti, jossa esitetään tulkinta kotiseudusta yleisellä tasolla. Aineistoista ilmeneviä ristiriitoja ei piilotella tai suodateta pois, päinvastoin: kotiseutusunnitelma tekee olemassa olevat vastakkaisuudet näkyviksi.

Kotiseutusunnitelma ei oikeastaan pyri olemaan suunnitelma siinä merkityksessä, että loppuraportissa määriteltäisiin, millainen kotiseutu alueella tulee olemaan vuonna 2020. Pitkemminkin kotiseutusunnitelma vertautuu rakennusinventointiin tai luontoarvokartoitukseen: sen tuloksena on selvitys alueen asukkaiden kotiseutukäsityksistä, kotiseudun avainkohteista ja syvärakenteista sekä kuvaus ja tulkinta niiden merkityksestä yleisellä tasolla.

Kotiseutusunnitelma ei ole lain edellyttämä kuulemistai osallistamismenetelmä, mutta sen avulla voidaan tuottaa monipuolista tietoa alueen asukkaille arvokkaista kotiseudun kohteista. Suunnitelmaa voivat käyttää hyväkseen sekä alueen asukkaat ja kansalaisjärjestöt hankkeissaan että viranomaiset omissa kehittämistehtävissään.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Nurmon asukaslautakunnalle suunnattu keskustelu ja ideointitilaisuus Seinäjoen kaupungintalossa 14.12.2011. Nauhoite.

Luukko 1983

Armas Luukko: *Nurmon historia I. Historiallisen asutuksen alusta kunnallishallinnon perustamiseen.* Vaasa 1983.

Läntinen 1994

Aarre Läntinen: *Nurmon historia II. Aika kunnallishallinnon perustamisesta toisen maailmansodan päättymiseen.* Vaasa 1994.

Riukulehto 2012

Sulevi Riukulehto: Kotiseudun merkitys alueidentiteetin muodostumisessa. Teoksessa: *Kylän raitilta virtuaaliyhteisöön. Puheenvuoroja yhteisöllisyyskeskusteluun.* Laura-Kristiina Moilanen ja Jari Eilola (toim.). SKS 2012.

Vesala & Rantanen 2007

Kari Mikko Vesala & Teemu Rantanen: Laadullinen asennetutkimus: lähtökohtia, periaatteita, mahdollisuuksia. Teoksessa: *Argumentaatio ja tulkinta.* Kari Mikko Vesala & Teemu Rantanen (toim.). Gaudeamus. Helsinki 2007, 11–61.

LIITE 1. VIRIKKEET

Tilaisuuden alussa tehtiin virtuaalinen yllento Nurmonjokilaaksoon ilmavalokuvien avulla:

- Viitalankylä–Veneskoski,
taustalla Hirvijärven tekoallas
- Nurmonjoki Keski-Nurmosta nähtynä
- Ruuhikoski
- Tepon aluetta, taustalla Atria
- Nurmon kirkonseutua
- Hipin allas

Osallistujille annetut virikekysymykset:

1. Millaisia ajatuksia sana Nurmonjokilaakso herättää?
Millainen Nurmonjokilaakson alue on *asuinympäristönä*?
Entä millainen ympäristö *yritystoiminnalle* Nurmonjokilaakson alue on?
3. Mistä asioista Nurmonjokilaakso tunnetaan tulevaisuudessa?
4. Mitä asioita nurmolaisuuteen liittyy?
5. Nurmonjokilaakso kotiseutuna?
Mitä asioita liitätte Nurmonjokilaakson alueeseen kotiseutuna?
6. Mitä Nurmonjokilaakson kotiseutus suunnitelman tulisi pitää sisällään?
7. Mihin tarkoitukseen kotiseutus suunnitelmaa mielestänne voitaisiin käyttää?
Keitä varten kotiseutus suunnitelma tehdään?
8. Ketkä kaikki voisivat osallistua kotiseutus suunnitelman laatimiseen?
Mitkä asukasryhmät tai yhdistykset tulisi erityisesti saada mukaan suunnitelman laatimiseen?

Karttatehtävä:

9. Pohtikaa kolmessa ryhmässä, mitkä ovat merkityksellisiä paikkoja alueella ja kirjoittakaa niistä lyhyt kuvaus muistilapulle, jotka laitate karttapohjille.

KARTTA 1.

Merkitykselliseksi koetut *luontokohteet* (luontoelämysten paikat jne.)

KARTTA 2.

Merkitykselliseksi koetut *rakennetun ympäristön* kohteet (yksityiset tai julkiset rakennukset ja rakennelmat kuten sillat, tiet jne.)

KARTTA 3.

Merkitykselliset *toiminnallisen ympäristön*, kohteet (järjestöt, yritystoiminta, harrastustoiminnan paikat jne.)

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

RURALIA-INSTITUUTTI
RURALIA-INSTITUTET
RURALIA INSTITUTE